

Jan Joris Lamers: “Belangrijke kunst gooi je toch niet weg wanneer ze niet nieuw meer is?”

Jan Joris Lamers over repertoiretheater, kunst, architectuur...

‘Iets als het Atomium zet je niet neer als je niet gek bent; gelukkig was er iemand gek genoeg.’

Een gesprek dat een model schetst voor de Belgisch-Nederlandse theaterwereld.

Jan Joris Lamers: Ik wilde een tekst over repertoiretheater schrijven omdat het mij ontzettend tegenviel dat de afgelopen jaren in Nederland noch in België de vorige kunstenplannen zijn geëvalueerd. In Vlaanderen functioneren de kunstencentra nu al tweemaal vier jaar; Nederland gaat zijn vierde vierjarenplan in. Toen die plannen in voege traden, hoopten we daar tussentijds over te kunnen spreken: kijken hoe de praktijk zich ontwikkelt en dan bijsturen. Je wordt altijd voor een voldongen feit gesteld: de ene krijgt subsidie en de andere niet en daarna begint het gebruikelijke politieke spel, de lagere overheden die hun vinger in de pap willen, de grote steden die hun gezelschappen willen behouden, de politieke benoemingen... Er zijn wel meningen van mensen, opiniërende artikels verschenen, maar niets dat echt gebaseerd was op onderzoeksresultaten.

Repertoire houden

Wat totaal ontbreekt is een visie op hoe er binnen dat bestel een plaats zou kunnen zijn voor het repertoiretoneel. Noch in België, noch in Nederland heeft dat na de Tweede Wereldoorlog nog bestaan. Daarvoor had je wel gezelschappen die af en toe een succesproductie wakker hielden, voor het geval een andere productie minder lukte. Met het hernemen van zo'n publiekstrekker konden ze zich dan staande houden. Maar die producties die echt de geschiedenis zijn ingegaan als belangrijk werk, als maatgevend voor veranderingen in de drama-

turgie, veranderingen in de manier waarop men naar de wereld keek, waren nooit publiekstrekkers; het waren voorstellingen die slechts door de specialisten werden gewaardeerd; de grote successen zijn nooit in de geschiedenisboeken beland.

In Duitsland gebeurde het vroeger dat een toneelspeler die een rol creëerde – b.v. Franz, de ‘slechterik’ in Schillers *Die Räuber* – die rol veertig jaar lang bleef vertolken en kon doorontwikkelen. Hij speelde die rol elk jaar slechts een paar keren. En of het nu mooi was of niet, dat kunnen we niet meer weten, maar het was belangrijk een toneelspeler te hebben die a.h.w. als een voorbeeld, als een boek kon worden opengeslagen. Een dergelijke praktijk zou een enorme verlichting betekenen voor de kunstenaars-makers zelf en een bijzonder grote betekenis hebben in de richting van het onderwijs, van de nieuwe lichten aan toneelspelers. Nu leven we in een theaterpraktijk waarin wat tien jaar geleden gebeurde volkomen onbekend is voor een nieuwe generatie van toneelspelers. Voorstellingen verdwijnen en je kan er niet meer aan refereren: het wordt allemaal ‘van-horen-zeggen’. De grote attractie van theater is weliswaar dat het snel vervliegt, dat het niet beklift maar het is wel bijzonder triest dat het slechts zo kort blijft bestaan. Het is soms erg pijnlijk te beseffen dat die toneelspeler die in zijn generatie de kans krijgt om b.v. Hamlet te spelen, als één tussen de velen, daar slechts een paar maanden mee bezig kan zijn en dat zo'n *Hamlet* – bij wijze van spreken – niet tot een volgende *Hamlet* blijft doorbestaan. Dat die twee interpretaties – die misschien tot heel extreme richtingen behoren – niet naast elkaar kunnen bestaan, om te laten zien: ‘kijk, er zijn zovéél manieren om dit te spelen’. Dat weggooien van dingen brengt de polarisatie tussen toneel- en publieksgroepen enorm in de war. Nieuwe critici hebben daardoor een ongelooflijk lange tijd nodig om op een punt terecht te komen waarop ze écht kunnen gaan

oordelen, alhoewel ze beroepshalve al veel sneller gevraagd worden een ‘definitief’ oordeel te vellen.

Ik wou graag al die dingen catalogiseren; al die argumenten leiden er voor mij toe een oproep te lanceren aan ‘het toneel’ om te proberen een afspraak te maken om gezamenlijk ‘repertoire te houden’. Zouden we niet met elkaar een afspraak kunnen maken dat we die voorstellingen die we – nadat we ze gemaakt hebben – maatgevend vinden voor ons eigen werk of überhaupt als kunstwerk, dat we proberen die te behouden? Niet elke opvoering hoeft een kunstwerk te zijn; het kan ook een stukje macramé zijn of iets leuks om op te hangen: daar is niks fouts mee; daar kunnen we vlug weer vanaf. Maar er zijn dingen waarmee je voorzichtig moet zijn, die iets bevatten wat door de tijd heen geconserveerd moet worden.

Er wordt vandaag wel gezegd: er zijn zovéél gezelschappen en zovéél voorstellingen, maar uiteindelijk gaat het om kleine groepen; eigenlijk zijn er niet zo héél véél toneelspelers. De paradox is dat we met al die kleine groepen samen én de grote erbij landelijk wellicht nog niet genoeg in aantal zijn om ‘repertoire te houden’ zoals dat in de Duitse stadstheaters gebeurt – ik weet, dat zijn grote, logge bedrijven aan wier werking vele nadelen verbonden zijn. Daarom zou ik pleiten voor een repertoirevereniging met Belgische en Nederlandse theatermakers samen. De politieke omstandigheden in beide landen zijn weliswaar verschillend, maar de manier waarop ze beide aan theater werken, wijst toch echt wel op dezelfde referentiekaders; ze spelen op mekaars podia; er zijn heel wat Belgische regisseurs en acteurs die regulier in Nederland werken; en alhoewel dat omgekeerd minder is, is de uitwisseling toch groter en vanzelfsprekender dan vroeger. De samenwerking tussen beide landen i.v.m. het repertoire houden is nodig om aan ‘Duitse grootordes’ te geraken. In Amsterdam zou je al Toneelgroep Amsterdam en de Theatercom-

Marianne Van Kerkhoven